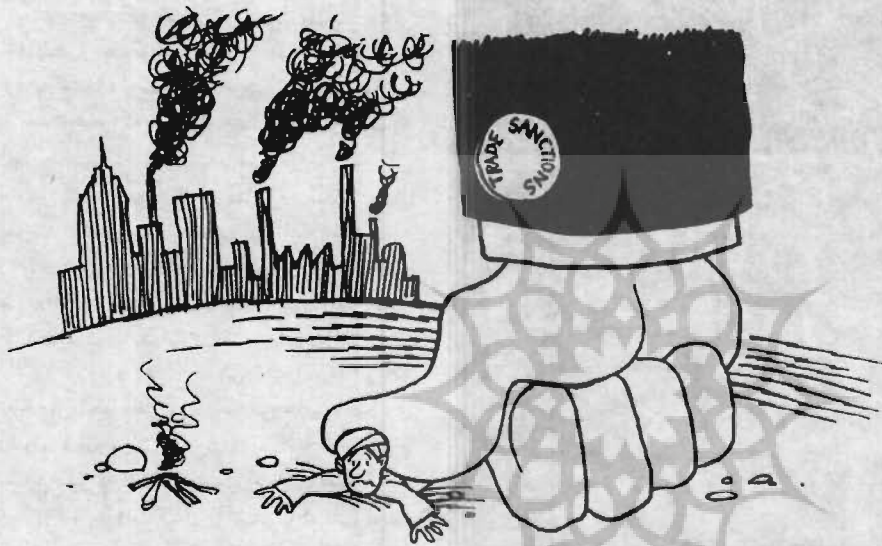

نجات سیاره: امپریالیسم در جامه‌ای سبز؟

کشورهای در حال توسعه احساس می‌کنند که حفظ منابع جهانی راهی دیگر برای کشورهای ثروتمند است تا برتری خود را در بازی تجارت بین‌المللی حفظ کنند.

شیراز سیدوا

خبرنگار پیام یونسکو

نزدیک به یک دهه، تلاش‌های بین‌المللی برای حل مسائل جهانی زیست‌محیطی به دلیل اختلافات عمیق در نوع بینش، کشورهای ثروتمند و فقیر با شکست مواجه شده است. اقتصاددانان و طرفداران محیط زیست در کشورهای در حال توسعه معتقدند که مذاکرات زیست‌محیطی تقریباً به شکلی انحصاری از سوی کشورهای شمالی هدایت و اداره می‌شود. آنها می‌گویند دنیای صنعتی به بهانه نجات سیاره زمین شکل جدیدی از سلطه یعنی «امپریالیسم زیست‌محیطی» را آغاز کرده است.

کشورهای در حال توسعه مانند هند و چین به مقاومت در برابر موافقتنامه‌های زیست‌محیطی نظیر موافقتنامه مونرال ۱۹۸۹ در مورد قطع تولید گازهای CFC (گازهایی که به عنوان مثال در یخچال‌ها به کار می‌روند) تا پنجاه درصد یا مکانیزم توسعه سالم (CDM)، بخشی از مذاکرات تغییر اقلیم در چهارچوب موافقتنامه کیوتو ۱۹۹۷، ادامه می‌دهند. واندانا شیوا طرفدار محیط زیست از هند می‌گوید: «این موافقتنامه‌ها ابزارهایی هستند برای وادار کردن کشورهای جهان سوم به پرداخت خساراتی که در درجه اول حاصل اقدامات شمال است.» هند و چین تنها دو درصد از گازهای CFC را مصرف می‌کنند، در حالی که ایالات متحد آمریکا بیست‌ونهم درصد مصرف می‌کند. شیوا ادعا می‌کند: «این امپریالیسم زیست‌محیطی حاکمیت ملی را تضعیف می‌کند. هزینه‌های جدیدی به کشورهای تحمیل می‌کنند که زمانی به‌خاطر استعمار به حاشیه رانده شده بودند. به نظر می‌رسد شیخ امپریالیسم دور بعدی مذاکرات مربوط به تغییر آب و هوا را در ماه ژوئن آینده در بن آلمان بی‌اثر سازد. در این مذاکرات سیاستمداران یا مقامات سیاسی شرایط اجرای مکانیزم توسعه سالم را قطعی خواهند

عمدتاً حاصل فعالیت‌های صنعتی صد سال اخیر شمال است.

اما به نظر می‌رسد که مذاکرات بیشتر بر کشورهای در حال توسعه متمرکز باشد: کشورهای شمال مسئولیت بیشتر برای پاکسازی جو را نمی‌پذیرند.

بنابراین جای تعجب ندارد که وقتی از کشورهای جهان سوم خواسته می‌شود در هزینه‌های این کار سهیم شوند فریاد اعتراض سر دهند. چوکی نماینده مالزی در مذاکرات آب و هوا می‌گوید: «همه تلاش‌های مربوط به تغییرات زیست‌محیطی یک‌جانبه است. کشورهای توسعه‌یافته نمی‌خواهند شیوه زندگی پرهزینه خود را کنار بگذارند، اما می‌خواهند روند توسعه را محدود سازند.»

ورای مذاکرات مربوط به آب و هوا، تلاش برای مرتبط ساختن نگرانی‌های زیست‌محیطی با تجارب اتهامات بیشتری را متوجه امپریالیسم می‌کند. پرامور ماهاجان، وزیر فن‌آوری اطلاعاتی هند می‌گوید: «کشورهای ثروتمند تلاش می‌کنند تا مانع رشد کشورهای در حال توسعه نظیر هند شوند و ما با چنگ و دندان با این مسأله مبارزه می‌کنیم. آنها برای توجیه رویه‌های حمایتی خود، حفظ محیط زیست را مطرح می‌کنند.» اقتصاددانان می‌گویند این گونه

کرد. این مکانیزم از سوی کشورهای صنعتی برای دستیابی به انعطاف‌پذیری در زمینه کاهش اثرات گازها در کیوتو مطرح شده بود. در دیپلماسی زیست‌محیطی اخیر مسائلی وجود دارد که محل منازعه و ستیز است. منتقدان می‌گویند این ساز و کار آخرین مورد از مجموعه تلاش‌ها برای تسلط بر کشورهای فقیر است. عملاً به این کشورها «رشوه» داده شده تا کشورهای ثروتمند بتوانند به کار خود ادامه دهند. کشورهای صنعتی از طریق سرمایه‌گذاری در طرح‌های جنگلداری و سایر طرح‌های کارائی انرژی توانستند با استفاده از این ساز و کار از کاهش گازهای گلخانه‌ای خودشان پرهیز کنند.

طرفداران محیط زیست بیم آن دارند که به این ترتیب آمازون و سایر جنگل‌های متعلق به دوران آغازین تاریخ به محل دفن فضولات گاز کربن تبدیل شود، اما موجب بی‌اعتنایی به عوارض جانبی بسیار مخرب برای نیازهای توسعه کشورهای جنوب، گردد.

مذاکرات یک‌جانبه

شیوا می‌گوید: «جانبداری یک‌سویه کشورهای شمال آنقدر ادامه می‌یابد تا گفت و گوهای مربوط به این بحران جهانی را تحت‌الشعاع قرار دهد. خطری که جو مشترک ما را تهدید می‌کند

تحریم‌ها می‌تواند باعث محرومیت بیشتر کشورهای در حال توسعه شود زیرا غالباً ابزار لازم برای ایجاد نظام‌های کنترل کیفیت پرهزینه را ندارند. به‌عنوان مثال، کنوانسیون ۱۹۸۹ بال، براین اساس که این مواد برای محیط زیست خطرناک هستند. محدودیت‌هایی را برای تجارت آهن‌پاره‌ها و مواد قابل بازیافت پیش‌بینی کرده است. اقتصاددانان می‌گویند این عمل کشورهای فقیر را از رقابت در بازار جهانی پرمفعت قطعیت کامپیوتری، آهن‌پاره‌ها و تولیدات قابل بازیافته بازمی‌دارد. مثال‌های دیگر از محدودیت‌های اعمال شده دربارهٔ تجارت از این قرار هستند. در اوایل دههٔ ۹۰، مالزی و اندونزی برای لغو قانون زیست‌محیطی که ظاهراً از سوی اتریش برای حفاظت از جنگل‌های استوایی آسیا مطرح شده بود به مبارزه برخاستند. اتریش واردات الوار را از جنگل‌هایی که سیاست حفظ محیط زیست در آنها رعایت نشده بود نپذیرفت، در حالی که این محدودیت در مورد الوار مناطق معتدل اعمال نمی‌شد. خصوصیت حمایتی این اقدام آشکار بود و در نهایت اتریش آن را لغو کرد. یکی از دعاوی مربوط به تجارت محیط زیست طی دههٔ گذشته مربوط به ایالات متحد آمریکا است. این کشور ورود واردات ماهی تن را از مکزیک به‌خاطر آنکه دلفین‌ها نیز در تورهای ماهیگیری به دام افتاده و کشته می‌شدند ممنوع کرده بود و به این دلیل به اتخاذ سیاست حمایتی متهم شد. و در ۱۹۹۶ واردات میگو از هند، پاکستان، تایلند و مالزی به دلیل بی‌توجهی به حفظ لاک‌پشت‌های دریایی به همین ترتیب تحریم شد. ممکن است انگیزهٔ این تحریم‌ها تمایل به حفظ دلفین‌ها و لاک‌پشت‌ها باشد اما کشورهای فقیر آن را دستاویزی برای توقف رقابت در بازار جهانی ماهی می‌دانند.

دستور کار سبزی برای جلوگیری از رشد دیپاک لعل کارشناس توسعهٔ بین‌المللی و استاد دانشگاه کالیفرنیا در لوس‌آنجلس هنگامی که جنبش سبز را «مذهب دنیوی جدید» توصیف می‌کند به این مثال‌ها اشاره دارد. او در این «امپریالیست‌های سبز» «هبوط جدید» رسالت انسان سفید را مشاهده می‌کند که هدفش تحمیل ارزش‌های خود به سراسر جهان است. طبق نظر لعل، عناد کنوانسیون بال برای محدود کردن تجارت یا تلاش برای تحریم غذاهای از نظر ژنتیکی اصلاح شده برنامه‌ریزی شده است تا از ورود کالاهای متعلق به کشورهای فقیرتر به بازارهای جهانی، جلوگیری شود. او می‌گوید: «به‌نظر من دستور کار سبز در نهایت، سعی در توقف رشد و توسعه در جهان سوم دارد. و این به منزلهٔ محکوم کردن سه‌چهارم جمعیت دنیا به ادامهٔ زندگی در فقر و تنگدستی است.» اما برخی در جنوب عقیده دارند که کنترل‌های زیست‌محیطی مانند مکانیزم توسعهٔ سالم بد نیستند. متخصصان معتقدند که کشورهای در حال توسعه برای سرمایه‌گذاری در

فن‌آوری‌های مناسب با آب و هوا پنج تا هفده میلیارد دلار دریافت می‌کنند. دکتر پاچوری از مؤسسهٔ تحقیقات انرژی تاتا در دهلی نو می‌گوید: «مکانیزم توسعهٔ سالم فرصت سرمایه‌گذاری در طرح‌هایی را به می‌دهد که رشد قابل قبولی را به همراه دارند. اگر آنها به‌طور اتفاقی اثرات گازهای گلخانه‌ای را کاهش دهند، نباید با حقیقت بچنگیم. ما هم مانند کشورهای مقتدر، باید در مورد انتخاب طرح‌هایی نظیر طرح‌های انرژی‌های تجدیدشدنی که در هر صورت مایل به سرمایه‌گذاری در آنها هستیم با اطمینان عمل کنیم.» مقررات مکانیزم توسعهٔ سالم هنوز باید قطعی شوند و پاچوری کشورهای در حال توسعه

اظهار این که: «از سایر کشورهای جهان باید آموخت.» می‌نویسد، همان‌طور که مقررات استعماری انگلیس با خود عوامل مطلوبی مانند دموکراسی، حقوق بدنی و جنسی را برای هند به ارمغان آورد، مبارزان جدید نیز توانستند فن‌آوری‌های مفید و سودمندی را منتقل کنند. به‌جای رد همهٔ گفته‌های امپریالیست‌های سبز باید موارد بالرش را استخراج کنیم و باقی را کنار بگذاریم.»

کارشناسان می‌گویند: هرچند جهت‌گیری مذاکرات برضد کشورهای در حال توسعه است، اما این کشورها نیز تا حدودی مقصرند. آگراوال با ناراحتی می‌گوید: «شمال در مورد خواسته‌های

اگراوال برای حفظ جنگل‌ها اقدامات مؤثری انجام داده است در حالی که سعی دارد به میگوهای پرورشی که ری

خود مصمم و قاطع است و با آمادگی کامل برای مذاکرات قدم پیش می‌گذارد. کشورهای در حال توسعه سازمان‌یافته نیستند و هدف‌های خود را به‌طور مشخص نمی‌دانند.» پاچوری می‌گوید: برای سیاستمداران کشورهای در حال توسعه محیط زیست از اهمیت کمی برخوردار است و این کشورها با سایر مشکلات نظیر نبود همکاری، فقر منابع و موانع زبانی نیز روبه‌رو هستند. اما همان‌طور که کشورهای در حال توسعه می‌دانند آنها بیشتر از همه از گرم شدن کره زمین زیان خواهند دید. در پایان، آنیل آگراوال به سیاستمداران جنوب توصیف می‌کند که در صدد یافتن راه‌هایی برای حفظ آینده جمعی باشند. ■

را تشویق می‌کند تا فرصت گنجاندن نظرات خود را در این مقررات از دست ندهند. آنیل آگراوال سرپرست مرکز علوم و محیط زیست شعبهٔ دهلی تأکید می‌کند که مکانیزم توسعهٔ سالم نگرانی‌های کشورهای فقیر را نادیده گرفته است. وی می‌گوید: «مکانیزم توسعهٔ سالم به‌درستی مشخص نکرده است که کشورهای در حال توسعه چگونه و چه وقت تعهدات خود را در مورد کاهش اثرات گازهای گلخانه‌ای می‌پذیرند.» اما همهٔ متخصصان در کشورهای در حال توسعه هم از نظارت‌های جهانی بر محیط زیست گریزان نیستند. سوامی ناتان اییار، اقتصاددان هندی و سردبیر روزنامهٔ تایمز هند با